

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาถึงวิธีการที่ครู นำเอาเนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์รายวัน มาใช้ เพื่อพัฒนาในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ งานทางด้านการศึกษา ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษา ทฤษฎีและรวบรวมแนวคิด ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยเสนอรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์รายวัน

- 1.1 ความหมายของหนังสือพิมพ์รายวัน
- 1.2 ลักษณะของหนังสือพิมพ์รายวัน
- 1.3 คุณสมบัติของหนังสือพิมพ์รายวัน
- 1.4 ประเภทของหนังสือพิมพ์รายวัน
- 1.5 หนังสือพิมพ์กับการพัฒนาการศึกษา
- 1.6 บทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
- 1.7 อิทธิพลของหนังสือพิมพ์รายวัน

2. ทฤษฎีสื่อสารมวลชน

- 2.1 ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้ส่งสาร
- 2.2 ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้รับสาร
- 2.3 ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ
- 2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวัน
- 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันที่มีต่อการศึกษา

แนวคิดที่เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์รายวัน

ความหมายของหนังสือพิมพ์รายวัน

ในแง่ความหมายของหนังสือพิมพ์ ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายแตกต่างกันดังต่อไปนี้

ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484 มาตรา 4 วรรค 3 ได้ให้คำจำกัดความของหนังสือพิมพ์ไว้ว่า "หนังสือพิมพ์ หมายถึง สิ่งพิมพ์ซึ่งมีชื่อจำหน่ายเดียวกัน และออกหรือเจตนาจะออกตามลำดับไปเรื่อย ๆ มีกำหนดระยะเวลาหรือไม่ก็ตาม มีข้อความต่อเนื่องกันหรือไม่ก็ตาม" จากคำจำกัดความนี้ จึงวิเคราะห์ได้ว่า หนังสือพิมพ์มีองค์ประกอบอยู่ 2 ประการ คือ

1. ชื่อจำหน่าย จะต้องเป็นชื่อเดียวกันตลอด ไม่ว่าจะออกมากี่ฉบับ ก็จะใช้ชื่อนั้นตลอดเหมือนเดิม เช่น ไทยรัฐ มติชน บ้านเมือง เป็นต้น

2. วาระการออกโฆษณา หรือจำหน่าย พิมพ์ออกหรือตั้งใจจะพิมพ์ออกติดต่อกันไปจะมีการกำหนดระยะเวลาห่างกันอย่างไร เช่น รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ฯลฯ

(วัลลภ สวัสดิวัตลภ, 2527: 355)

ตามความหมายอันเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หนังสือพิมพ์ หมายถึง สิ่งพิมพ์ซึ่งได้รวบรวม ข่าวสาร ข้อคิดเห็น และสาระบันเชิงเรีงรมย์ต่าง ๆ โดยพิมพ์บนกระดาษราคาถูกทั้งนี้ อาจพิมพ์ออกเป็น รายวัน รายสัปดาห์ รายบั๊กษ์ หรือรายเดือน ก็ได้

(ประมะ สตะเวทิน, 2529: 83)

จูเลียน อาคัมส์ (Julian Adams, 1959: 29) ได้กล่าวถึงหนังสือพิมพ์รายวันว่า คือหนังสือพิมพ์ที่ออกจำหน่ายสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน มักจะพิมพ์ในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ ลงข่าวทุกชนิด เช่น ข่าวภายในประเทศ ข่าวต่างประเทศ ข่าวธุรกิจ ข่าวกีฬา ข่าวสังคม ฯลฯ ข่าวที่นำมาลงเป็นข่าวสด ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนั้น หรืออย่างช้าไม่เกิน 2 - 3 วัน

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter v. Good, 1956: 637) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หนังสือพิมพ์ คือสิ่งพิมพ์ที่ออกตามระยะเวลาที่กำหนด ติดต่อกันไปเป็นลำดับ มีลักษณะเป็นกระดาษขนาดใหญ่ มีจำนวนหลายแผ่น พับได้ จุดมุ่งหมายเพื่อเสนอข่าวสารและสิ่งที่น่าสนใจทั่วไป ตามปกติ กำหนดออกเป็น รายวัน รายสัปดาห์ แต่ถ้าวเพื่อการศึกษ อาจจะถูกออกเป็นรายบั๊กษ์ หรือเป็นรายเดือนก็ได้

ลักษณะของหนังสือพิมพ์รายวัน

หนังสือพิมพ์ที่แท้จริง มีลักษณะหรือมีมาตรฐานอะไรเป็นเครื่องกำหนดนั้น เป็นเรื่องที่ยากจะตัดสิน และมีความเห็นที่แตกต่างกัน ทั้งในหมู่นักวิชาการวารสารศาสตร์ ผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ และผู้อ่านหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ที่เราเรียกกันติดปากกันอยู่ทุกวันนี้ ก็มีมาตรฐานบางประการที่เป็นที่ยอมรับกันโดยคนส่วนใหญ่ว่า เป็นเครื่องหมายบอกว่า สิ่งพิมพ์นั้น หรือสิ่งพิมพ์นี้ มีลักษณะเป็นหนังสือพิมพ์หรือไม่ สิ่งพิมพ์ใดมีลักษณะครบถ้วนก็อาจจะเรียกว่าเป็นหนังสือพิมพ์ได้อย่างชัดเจน แต่สิ่งพิมพ์บางอย่างก็อาจอนุโลมเรียกว่า เป็นหนังสือพิมพ์ได้ หากมีคุณสมบัติบางประการที่เข้าข่าย การที่จะตัดสินชี้ขาดลงไปว่า สิ่งพิมพ์ใดเป็นหนังสือพิมพ์หรือไม่ เป็นเรื่องที่จะต้องใช้วิจารณญาณตัดสิน มากกว่าที่จะใช้สูตรใด ๆ เป็นตัวที่จะชี้ขาดลงไป (พิระ จิโรโสภณ, 2532: 187)

สำหรับในประเทศไทย หนังสือพิมพ์รายวันส่วนใหญ่ ลักษณะเด่นของหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับ ที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ สีของหนังสือพิมพ์ ซึ่งแต่ละฉบับก็มีสีเฉพาะตัวเป็นเอกลักษณ์ของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ

หน้าแรกของหนังสือพิมพ์ จะพิมพ์ปีที่ ฉบับที่ และวัน เดือน ปี ของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น และถ้าหากวันหนึ่ง ๆ หนังสือพิมพ์ตีพิมพ์ตีพิมพ์ออกจำหน่ายหลายฉบับ ก็จะระบุไว้ว่า ฉบับแรก ฉบับหลัง ไว้ให้ผู้อ่านได้ทราบ สิ่งที่หนังสือพิมพ์ขาดไม่ได้ก็คือ ชื่อสถานที่พิมพ์ ชื่อบรรณาธิการและคณะบรรณาธิการ ซึ่งส่วนมากจะตีพิมพ์ไว้ตอนล่างสุดของหน้าแรก หรือหน้าสุดท้ายของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์รายวันโดยทั่วไป มีจำนวนหน้าตั้งแต่ 16 - 20 หน้า หรือมากกว่า ในแต่ละหน้าบรรจุเนื้อหาอย่างเป็นสัดส่วน การกำหนดเนื้อหาไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน แต่อาศัยหลักจิตวิทยา ความสนใจ ของบุคคลหรือผู้อ่านมาใช้บ้าง เช่น การเสนอเรื่องที่น่าสนใจไว้หน้าแรก ตามนโยบายของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ ส่วนหน้าสุดท้าย มักจะเป็นหน้าไว้ต่อข้อความที่ต่อมาจากหน้าอื่น และเสนอข้อเขียนที่ผู้อื่นสนใจ ในรูปของบทความ และตอบจดหมายร้องทุกข์จากผู้อ่าน

โดยสรุปแล้ว เราอาจจะพอกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาว่า สิ่งพิมพ์นั้นเป็นลักษณะของหนังสือพิมพ์หรือไม่ โดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา หนังสือพิมพ์มักจะเน้นเนื้อหาในด้านข่าว หรือรายงานเหตุการณ์และสิ่งที่น่าสนใจประจำวัน เนื้อหาในหน้าหนังสือพิมพ์มีความหลากหลาย มีทั้งข่าวประเภทต่าง ๆ บทความที่แสดงความคิดเห็น คอลัมน์ประจำและรวมทั้งโฆษณาและประกาศแจ้งความต่าง ๆ ด้วย

2. ด้านรูปแบบ หนังสือพิมพ์รายวันโดยทั่วไปจะมี 2 ขนาด คือ ขนาดมาตรฐานหรือขนาดใหญ่ กับขนาดเล็ก หรือขนาดแท็บลอยด์ ขนาดมาตรฐานจะกว้างประมาณ 14 นิ้ว และยาว 23 นิ้ว ส่วนขนาดแท็บลอยด์ จะกว้างประมาณ $11\frac{1}{2}$ นิ้ว และยาว $14\frac{1}{2}$ นิ้ว

รูปเล่มของหนังสือพิมพ์จะมีลักษณะพับรวมกันไม่เย็บเล่ม หน้าแรกของหนังสือพิมพ์ มักจะเป็นข่าวเด่นทั่วไป มีพาดหัวข่าวต่าง ๆ มีรูปภาพ มีเนื้อข่าว เป็นจุดสำคัญ

คุณสมบัติของหนังสือพิมพ์รายวัน

หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนที่มีคุณสมบัติแตกต่างไปจากสื่อมวลชนประเภทอื่นอย่างมาก กล่าวคือ เรื่องราวในหนังสือพิมพ์สามารถเก็บเป็นหลักฐานได้นาน หนังสือพิมพ์จึงมีคุณค่าสำหรับการใช้ศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

1. เก็บเป็นหลักฐานได้ยั่งยืน
2. ใช้สอบข้อเท็จจริงได้ แก้ไขได้
3. อ่านเมื่อใดก็ได้ ตามความสะดวก
4. สามารถให้ข่าวละเอียดกว่า และติดตามข่าวได้เสมอ ถ้าหากมีเนื้อหามากก็สามารถทำฉบับพิเศษได้
5. เอกชนเป็นเจ้าของ ฉะนั้นจึงมีความคิดแตกต่างกันได้มาก มีความหลากหลายทางความคิด
6. เปิดโอกาสรับความคิดเห็นและคำร้องทุกข์ของราษฎรได้มากกว่า
7. ทันทต่อเหตุการณ์ เช่น การค้นพบวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งเป็นคุณค่าที่ไม่มีหนังสือหรือว่าตำราอื่น ๆ จัดทำได้เหมือน
8. มีความเที่ยงตรง ข่าวต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ ผู้เขียนได้มาจากแหล่งเดิม ย่อมจะมีความเที่ยงตรง หากผู้เขียนไม่บิดเบือน
9. ข่าวในหนังสือพิมพ์ จะหาอ่านจากหนังสือไม่ได้ และนอกจากข่าวการเมืองและข่าวเหตุการณ์ทั่วไปแล้ว ยังมีข่าวสังคม ข่าวเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติได้เป็นอย่างดี
10. หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องวัดได้ว่า ชุมชนใดมีขนาดและระดับการศึกษาดีพอสมควรหรือไม่ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา 2529: 10 - 11)

ประเภทของหนังสือพิมพ์รายวัน

หนังสือพิมพ์รายวันในปัจจุบัน เมื่อแบ่งตามลักษณะการเสนอเนื้อหาจะแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. หนังสือพิมพ์รายวันประเภทคุณภาพ (Quality Newspapers) หรือเรียกว่า หนังสือพิมพ์ประเภทข่าวแข็ง หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ มุ่งให้ความสำคัญต่อข่าวสารที่เน้นหนักทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เนื้อหาส่วนใหญ่จะประกอบด้วยข่าวและบทความประเภทหนักสมอง หรือประเภทที่ผู้อ่านได้รับความพึงพอใจซ้ำ ตัวอย่างของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ สยามรัฐ มติชน

2. หนังสือพิมพ์รายวันประเภทประชานิยม (Popular Newspapers) หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ มุ่งให้ความสำคัญต่อข่าวสารประเภทเร้าอารมณ์ เนื้อหาส่วนใหญ่ประกอบด้วยข่าวหรือบทความประเภทเบาสมอง หรือเนื้อหาประเภทที่ผู้อ่านได้รับความพึงพอใจทันที เช่น ข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา ข่าวสังคม ข่าวอาชญากรรม เป็นต้น หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ มีผู้นิยมนำอ่านทุกระดับชั้น มีจำนวนการจำหน่ายสูง มีนโยบายให้อ่านเพื่อการพักผ่อนและก่อให้เกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์ได้มาก ตัวอย่างหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด เป็นต้น

3. หนังสือพิมพ์รายวันประเภทกึ่งคุณภาพกึ่งประชานิยม (Semi Quality and Semi Popular Newspapers) เป็นหนังสือพิมพ์ประเภทที่มีลักษณะเนื้อหาผสมผสานกันระหว่างหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพ และหนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยม ตัวอย่างหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ บ้านเมือง แนวหน้า เดลินิวส์เรอร์ เป็นต้น (บุญเลิศ ศุภคิลก, 2527: 83)

หนังสือพิมพ์กับการพัฒนาการศึกษา

ในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะได้มีการแบ่งประเภทสื่อสารมวลชนออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน เป็นต้นว่า โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ และถึงแม้ว่าวิทยาการใหม่ ๆ จะทำให้วิทยุ และโทรทัศน์ ไปถึงประชาชนในประเทศจำนวนมากขึ้นก็ตาม หนังสือพิมพ์ยังคงมีอิทธิพลและความสำคัญอยู่มากในการเสนอข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสดงความคิดเห็น และการวิเคราะห์วิจารณ์ข่าว หนังสือพิมพ์มีโอกาสมากกว่าวิทยุหรือโทรทัศน์ และถ้าประเทศใดที่สื่อสารมวลชนทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นหรือภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดกับรัฐบาลด้วยแล้ว การวิเคราะห์ข่าวและการแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในหนังสือพิมพ์ จึงยิ่งจะมีความหมาย และมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนหลายท่าน ต่างก็ยอมรับว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาทและมีส่วนสำคัญ และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านการเศรษฐกิจ การ

เมือง หรือสังคม และนักวิชาการเหล่านี้ต่างก็ยอมรับเช่นกันว่า บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่คตินั้น จะต้องเป็นหนังสือพิมพ์ที่เข้าใจปัญหา และมีประสบการณ์ร่วมกับประชาชน พร้อมทั้งจะต่อสู้จัดการกระตุ้นและให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป

จากความคิดเห็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความสำคัญและบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการพัฒนาประเทศนั้น เป็นเสมือนส่วนเชื่อมต่อกองแนวทางระหว่างการบริหารงานของรัฐกับความต้องการหรือความปรารถนา และความเข้าใจของประชาชนส่วนใหญ่ หนังสือพิมพ์จะเป็นเสมือนตัวที่จะเชื่อมและสะท้อนให้ผู้บริหาร และประชาชนได้มองเห็นกิจกรรมและแนวนโยบายต่าง ๆ ของรัฐว่ามีข้อบกพร่องหรืออุปสรรคอย่างไรบ้าง บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จะเป็นเสมือนผู้ชี้แนวทางให้รัฐได้ปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการและเจตนารมณ์ของคนส่วนใหญ่ในชาติได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็จะทำหน้าที่นำผู้ชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประชาชนจะได้ข้อคิดและได้การศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ จากเนื้อหาสาระที่ปรากฏทางหน้าหนังสือพิมพ์

การเสนอเนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์นั้น ทำให้ในหลายลักษณะด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การเสนอข่าวที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ข่าวที่เสนอนั้นจะมีหลายรูปแบบ เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวศาล ข่าวแจก ข่าวโรงพัก ข่าวสังคมและธุรกิจ ฯลฯ นอกจากข่าวสารโดยทั่วไปแล้ว ประชาชนก็จะสามารถหาอ่านเนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์ในลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นบทความ สารคดี เกร็ดความรู้ ประเภทต่าง ๆ ได้ บทความประเภทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเสมือนเวทีของการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทั้งของหนังสือพิมพ์เอง กับของคอลัมนิสต์ บทความไม่ว่าจะเป็นบทวิเคราะห์ข่าวหรือบทความที่แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ต่างก็เป็นที่ยอมรับกันว่า มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ยิ่งในส่วนของประเทศที่ด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา บทบาทของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์นั้นมีอิทธิพลอยู่เป็นอย่างมาก การให้ความรู้หรือข่าวสารจะไปมีผลกระทบต่อทางด้านจิตใจ ความสนใจ ของผู้อ่านได้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม และด้านอื่น ๆ นอกจากจะมีผลกระทบต่อทางด้านจิตใจแล้ว ยังมีผลต่อความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา 2529: 9 - 10)

บทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในด้านบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันที่จะให้ประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน จากการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน มีดังนี้คือ

1. เด็กได้รับความรู้หลายด้าน ช่วยยกระดับสติปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากหนังสือพิมพ์ช่วยพัฒนาทางด้านความรู้และความคิดมากที่สุด เช่น ความรู้รอบตัว รู้ทันเหตุการณ์ต่าง ๆ บทความและบทวิจารณ์ ให้ประโยชน์ในด้านความคิดริเริ่ม
2. ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เช่น การเปิดคอลัมน์ฝึกสมองลงปัญญา ฯลฯ
3. ให้ความเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์ขัน ได้ทำการพักผ่อนสมอง
4. ได้ข้อคิดและคติธรรมต่าง ๆ เช่น คอลัมน์ที่เกี่ยวกับคติธรรมและสอดแทรกศีลธรรมอันดี แนะนำบุคคลที่ประกอบกรรมดี แนะนำการวางตัว เตือนให้ระวังภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น ภัยจากยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ภัยจากโจรผู้ร้าย ฯลฯ
5. เด็กได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์จากการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน เก็บเอาสิ่งที่น่าสนใจ และน่าสนใจ ไปใช้ประกอบการเรียน และการพูดคุย
6. เป็นการพัฒนาทักษะในการอ่าน ถ้าหนังสือพิมพ์รายวันมีเนื้อหาที่เด็กสนใจก็จะช่วยจูงใจให้เด็กอ่านบ่อย ๆ และสม่ำเสมอ รู้ค่าและศัพท์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นตามประสบการณ์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์ 2521: 19)

อิทธิพลของหนังสือพิมพ์รายวัน

อิทธิพลของหนังสือพิมพ์รายวัน หมายถึง ผลกระทบของหนังสือพิมพ์ที่ยังความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่สังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงนี้ บางอย่างก็มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป บางอย่างก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว จนสังคมปรับตัวไม่ทันและก่อให้เกิดปัญหา ทองใบ ทองเปาค์ (2527:341) ได้จำแนกอิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อรัฐและสังคมไว้ 4 ประการ คือ

1. อิทธิพลต่อความคิด หรือทัศนคติของประชาชน ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ก็ดี บทความและบทวิจารณ์ต่าง ๆ ก็ดี เหล่านี้มีอิทธิพลในทางก่อให้เกิดความคิดหรือทัศนคติแก่ผู้อ่าน ซึ่งอาจจะเห็นด้วยหรือขัดแย้งก็ได้
2. อิทธิพลต่อศีลธรรมของประชาชน อิทธิพลในด้านนี้อยู่ที่วิธีการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ หากเน้นข่าวอาชญากรรม ลงภาพที่ล่อแหลมต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ลงเรื่องในเชิงลามกอนาจาร ก็ให้ผลในทางลบ แต่ถ้าเน้นในทางตรงกันข้าม ยกย่องสรรเสริญคนที่ทำดี ลงเรื่องที่ดีก่อให้เกิดการสร้างสรรค ประเทืองปัญญา เหล่านี้ผลที่ได้ก็จะเป็นไปในทางบวก
3. อิทธิพลต่อรสนิยมของประชาชน ข่าวสาร สารคดี บทความ รวมทั้งภาพและการโฆษณาสินค้า หนังสือพิมพ์ที่ดีจะพิถีพิถันในการเลือก ต้องกรองทั้งในด้านเนื้อหาสาระและวิธีการในอันที่จะนำเสนอให้มีคุณค่าต่อผู้อ่าน และรวมถึงการใช้ภาษา ทั้งนี้หนังสือพิมพ์จะต้องตระหนักอยู่เสมอ

ว่าสิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนและเป็นแบบอย่างที่จะชี้แนะเข้าสู่ประชาชนผู้อ่านอยู่ตลอดเวลาหากเป็นแบบอย่างที่ดีก็ย่อมหมายถึง การพัฒนาจิตใจและสติปัญญาให้สูงขึ้น มองเห็นว่าสิ่งใดดีงามหรือไม่ดีงาม สิ่งใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม และสิ่งใดควรหรือไม่ควร นับเป็นอิทธิพลอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์ ในการปลูกฝังรสนิยมแก่ประชาชน

4. อิทธิพลต่อมาตรฐานการครองชีพของประชาชน มาตรฐานการครองชีพ หมายถึง การกินคืออยู่ที่ ปัจจัยของการกินคืออยู่ที่ก็คือ มีอาชีพเป็นหลักฐานที่มั่นคง มีสุขภาพดีทั้งจิตใจ และทางกาย มีที่อยู่ที่ถูกสุขลักษณะและสมควรแก่สภาพ และที่สำคัญก็คือ มีสติปัญญา รู้จักใช้วิจารณ์งาน มีความสามารถในการแก้ปัญหาเป็น ปัจจัยเหล่านี้ หนังสือพิมพ์สามารถให้การศึกษาแก่ประชาชนได้ โดยบอผ่านทางคำ บทความ บทวิจารณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ทฤษฎีสื่อสารมวลชน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีสื่อสารมวลชน โดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้รับสาร ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ และทฤษฎีเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชน ซึ่ง พระ จิตร โสภณ (2531: 624 - 661) ให้อธิบายไว้ดังนี้

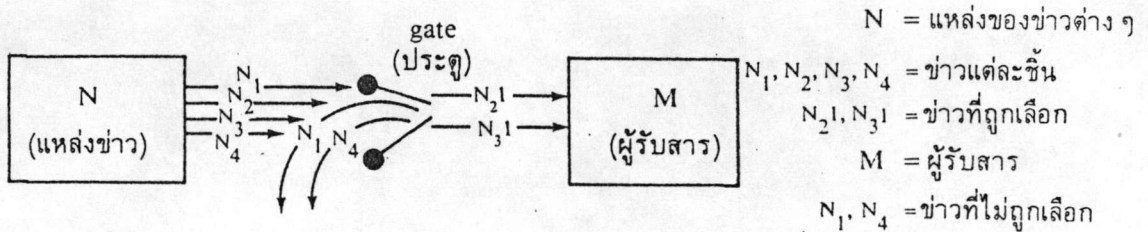
1. ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน อาจจะมีหมายถึงตัวบุคคล (เช่น ผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ) หรือหมายถึงองค์การที่ผลิตสาร (เช่น สำนักพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์ ผู้สร้างภาพยนตร์) ก็ได้ ทฤษฎี แนวความคิด หรือแบบจำลองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยเรื่องต่าง ๆ เช่น หน้าของผู้เฝ้าประตูสื่อสารมวลชน เป็นต้น

เค เลวิน (Lewin, K., 1947) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ หน้าของผู้เฝ้าประตู โดยได้ให้ข้อสังเกตว่า ข่าวสารมักจะไหลผ่านช่องทางต่าง ๆ อันประกอบไปด้วย บริเวณประตู ที่ซึ่งมีการปล่อยหรือกักข่าวสารต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หรือโดยวินิจฉัยของผู้เฝ้าประตูเองว่าจะยอมให้ข่าวสารใดไหลผ่านไปได้หรือไม่ ซึ่งแนวความคิดนี้ ได้ถูกนำมาทำการอธิบายลักษณะการไหลของข่าวสาร ในกระบวนการสื่อสารมวลชน

ดี เอ็ม ไวท์ (white, D.M., 1950) ได้ใช้แนวความคิดเรื่อง "ผู้เฝ้าประตู" ในการศึกษากิจกรรมของบรรณาธิการ ข่าวโทรทัศน์ ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอเมริกันฉบับหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นี้ มีส่วนคล้ายกับหน้าที่ผู้เฝ้าประตู

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองผู้เฝ้าประตูของ คี เอ็ม ไวท์ (1950)

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่า จากคั่นตอแหล่งข่าว (สำนักข่าวโทรพิมพ์) จะมีข่าวสารมากมายหลายชั้นส่งมายังสำนักพิมพ์ หรือสถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น บรรณาธิการข่าว จะทำการคัดเลือกข่าวสารเพียงบางชั้น เพื่อตีพิมพ์หรือออกอากาศ ส่วนอีกหลายชั้นก็อาจถูกทิ้งไป ข่าวสารที่ถูกคัดเลือกนี้จะถูกคัดแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อที่ หรือลักษณะสื่อ เพื่อส่งไปยังผู้ฟัง หรือว่าผู้ชม

จะเห็นได้ว่า แบบจำลองนี้พยายามให้เห็นถึงกิจกรรมผู้เฝ้าประตูของสื่อมวลชนทั่วไป ถ้าเป็นตัวอย่างในเมืองไทยเรา ก็อาจจะหมายถึง บทบาทของบรรณาธิการข่าวต่างประเทศทั่วไป ทำหน้าที่คอยตรวจข่าวจากเครื่องโทรพิมพ์ หรือเอกสารข่าวที่ส่งมาจากสำนักข่าวต่าง ๆ เช่น เอพี เอเอฟพี หรือว่า สำนักข่าวไทย เป็นต้น แต่ละวันจะมีข่าวเข้ามาอย่างมากมาย แต่ บรรณาธิการจะเลือกพิมพ์หรือนำมาออกเผยแพร่เพียงไม่กี่ชิ้น ที่เห็นว่ามีน่าสนใจ

แบบจำลองของ คี เอ็ม ไวท์ อธิบายถึงบทบาทของ "ผู้เฝ้าประตู" ของสื่อมวลชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วอาจจะมีชั้นตอนมากกว่านี้ เช่น ข่าวโทรพิมพ์ที่ส่งมานั้น ก่อนที่จะส่งมาให้ก็จะ ต้องมีการกลั่นกรองมาก่อนจากบรรณาธิการสำนักข่าวนั้น ๆ หรือแม้แต่ผู้สื่อข่าวของสำนักข่าวเอง ก็ทำหน้าที่ "ผู้เฝ้าประตู" คือเลือกจะทำข่าวไหน ไม่ทำข่าวไหนบ้างก็ได้ และเมื่อข่าวโทรพิมพ์ นั้นถูกส่งมายังสำนักพิมพ์ นอกจากจะถูกคัดเลือกโดยบรรณาธิการข่าวต่างประเทศแล้ว ก็อาจจะถูกกลั่นกรองจากบรรณาธิการ หรือหัวหน้าข่าวในระดับสูงก็ได้เช่นกัน นอกจากนั้นข่าวที่ตีพิมพ์ หรือที่เผยแพร่ ไปยังผู้รับสารเมื่อผู้รับสารได้รับฟัง หรือรับชมแล้ว ก็อาจจะถ่ายทอดไปยังกลุ่มอื่น เช่น

สมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อน ฯลฯ การถ่ายทอดโดยผู้เปิดรับสารสื่อมวลชนนี้ ก็จะเป็นไปในลักษณะ "ผู้เฝ้าประตู" คือเลือกจะถ่ายทอดเป็นบางส่วนหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็ย่อมได้อีกเช่นกัน จึงเห็นได้ว่า ข่าวสารสื่อมวลชน มักจะไหลผ่านผู้เฝ้าประตูต่าง ๆ มากมายหลายชั้น

แนวความคิดเรื่องบทบาท ผู้เฝ้าประตู นี้ สามารถประยุกต์เพื่ออธิบายการไหลผ่านของข่าวสารได้ทุกประเภทในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน นอกเหนือไปจากการที่ ดี เอ็ม ไวท์ ได้ทำการศึกษามา แบบจำลองของ ดี เอ็ม ไวท์ ในปี 1950 เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะ ผู้เฝ้าประตู นี้ ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้กับแบบจำลองอื่น ๆ มากมาย

2. ทฤษฎีสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับผู้รับสาร

ผู้รับสารในทางการสื่อสารมวลชน หมายถึง กลุ่มผู้รับสารทั่วไป กลุ่มผู้รับสารในการสื่อสารมวลชนนี้ บางทีเราเรียกว่า "สาธารณชน" ซึ่งหมายถึงใครก็ได้ ที่สามารถเข้าถึงสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

การวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนในระยะเริ่มแรก มุ่งศึกษาผู้รับสารในฐานะที่เป็นฝ่ายถูกบ่อนข่าวสารฝ่ายเดียว แต่ในระยะหลังมีการศึกษาพบว่า ผู้รับสารมิใช่ผู้ถูกกระทำ หรือว่าถูกบ่อนฝ่ายเดียว แต่มีการกระทำ หรือมีบทบาทในลักษณะการเลือกสรรหาและคอยตอบโต้ข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว ในชีวิตประจำวัน ผู้รับสารในบางครั้งจึงอาจมีลักษณะหัวแข็งหรือไม่ยอมรับข่าวสารง่าย ๆ โดยเฉพาะในกรณีที่ข่าวสารนั้นขัดแย้ง หรืออ้ามตรงกับความสนใจและความต้องการของผู้รับสาร

3. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ

3.1 หลักการของทฤษฎี

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับสารนี้ เป็นการมองผู้รับสารในแง่ของจิตวิทยาสังคม โดยเน้น ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ และความคิดเห็นส่วนบุคคล การศึกษาแนวทฤษฎีนี้ จึงเน้นที่ความต้องการ และสาเหตุของความต้องการของประชาชนผู้ใช้สื่อมวลชน คือ เปลี่ยนความสนใจจากความตั้งใจของผู้สร้างข้อความ มาเป็นความต้องการของผู้ใช้สื่อ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ใช้ทฤษฎีนี้ยังได้อธิบายอีกว่า นอกจากความต้องการพื้นฐาน 5 ประการ ตามที่มาสโลว์ได้กล่าวไว้ คือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรัก ความต้องการความนับถือ และความต้องการความสำเร็จในชีวิตแล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการอยากจะเรียนรู้

ซึ่งเป็นความต้องการที่จะแสวงหาระเบียบ และความเข้าใจสภาวะแวดล้อมตนเอง ความต้องการที่จะเรียนรู้นี้ เป็นแรงผลักดันที่มนุษย์ เราเรียนรู้มาจากการอยู่ในสังคม การศึกษาแบบนี้เป็นการยอมรับว่า มนุษย์เราสนใจแสวงหาข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชน ไม่ใช่การถูกยัดเยียดข้อความให้ดังที่เคยคิดกัน การศึกษาสื่อมวลชนตามแนวของทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ มีข้อที่ต้องยอมรับกัน ดังนี้

ก. มนุษย์สนใจและแสวงหาข่าวสาร ไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน ดู หรือฟัง มนุษย์มีการเลือกจะหลบหลีกข่าวสารได้ถ้าต้องการ

ข. การใช้สื่อมวลชนของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย

ค. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ที่อาจจะตอบสนองความต้องการรับรู้ของมนุษย์ได้

ง. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเอง จากความสนใจ แรงจูงใจที่เกิดขึ้นในกรณีต่าง ๆ กัน (เสรี วงษ์มณฑา, 2523: 2 - 6)

3.2 ความเป็นมาของทฤษฎีและงานวิจัยต้นแบบของทฤษฎี

การวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ ได้มีผู้ริเริ่มมาตั้งแต่ต้นปี 1940 เมื่อ เฮอริชอก (Herzog, 1944) ได้ศึกษา เกี่ยวกับความพึงพอใจที่แม่บ้านได้รับจากการฟังรายการวิทยุ อันเป็นรายการละครภาคกลางวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้รับสารเลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของสาร เพื่อสนองความต้องการของตน โดยที่ในขณะเดียวกันนั้น การศึกษาลักษณะของสื่อ ผู้รับสารเริ่มสื่อเค้าให้เห็นว่า สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อผู้รับสารมาก ดังที่นักวิชาการในยุคเริ่มแรกเคยตั้งสมมุติฐานไว้

ต่อมา แคทซ์ และคณะ (Katz and Others, 1973) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ โดยศึกษาข้อมูลซึ่งเก็บจากผู้ใช้อินประเทศอิสราเอล โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจขั้นพื้นฐาน และความพยายามที่จะประดิษฐ์เครื่องมือในการวัดมากกว่าที่จะเป็นการศึกษาเพื่อการพิสูจน์สมมุติฐานใด ๆ เนื่องจากเป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่มีลักษณะของการวิจัยใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ ถือว่าเป็นต้นแบบของการวิจัยในแนวนี้

แคทซ์ และคณะ ได้สร้างมาตรวัดความต้องการทางจิตใจ และสังคมของมนุษย์และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อมวลชนขึ้น โดยนำเอาองค์ประกอบ 3 ประการ มารวมกันเข้าเป็นความต้องการในด้านต่าง ๆ องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ ได้แก่

- ก. Mode คือแบบหรือลักษณะของความต้องการ ได้แก่
- ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น
  - ต้องการให้ลดน้อยลง
  - ต้องการให้ได้มา
- ข. Cognition คือ ลักษณะจุดประสงค์ของการคิดต่อบุคคลต่อสิ่งภายนอก คือ
- การคิดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้
  - การคิดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์
  - การคิดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ
  - การคิดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์
- ค. Referent คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการคิดต่อไปสู่ ได้แก่
- ตนเอง
  - ครอบครัว
  - เพื่อนฝูง
  - สังคม รัฐบาล
  - ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม
  - โลก
  - สิ่งภายนอกอื่น ๆที่มีความหมายน้อยลง

จากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ แคทซ์ และคณะ ได้สร้างข้อความแสดงความต้องการของบุคคลขึ้น จำนวน 35 ข้อความ ซึ่งให้เห็นถึงความต้องการของบุคคล ซึ่งสามารถใช้สื่อต่าง ๆ ตอบสนองให้ความพึงพอใจได้ การสร้างข้อความแสดงความต้องการทำได้ ดังนี้คือ 1.1, 2.4, 3.2 หมายถึง ความต้องการที่จะเพิ่มพูนการคิดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับครอบครัว ซึ่งจะเขียนเป็นภาษาธรรมดาที่เข้าใจง่ายขึ้น คือความต้องการที่จะใช้เวลาอยู่กับครอบครัวของตน และถ้าเป็น 1.2, 2.4, 3.1 คือ ความต้องการที่จะลดการคิดต่อกับตนเอง นั่นคือความต้องการที่จะหนีพ้นจากสถานะที่เป็นจริงในโลก ซึ่งสื่อเพื่อความบันเทิง จะสามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้

แคทซ์ และคณะ (1973) นำข้อความซึ่งความต้องการของบุคคล จำนวน 35 ข้อ มาสร้างมาตราวัด ระดับความตระหนักในความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างของแต่ละบุคคล โดยใช้มาตราวัด 4 ระดับ คือ ความต้องการแต่ละแห่งนี้ (1) สำคัญมาก (2) สำคัญพอใช้

(3) ไม่ค่อยสำคัญนัก (4) ไม่สำคัญเลย

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจผู้ให้สัมภาษณ์ชาวอิสราเอล หลังจากที่ได้ทำการวิเคราะห์แล้ว แคมป์ และคณะค้นพบว่า ความต้องการเกี่ยวกับตนเอง และความต้องการเกี่ยวกับบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ๆ ถูกจัดความสำคัญต่างกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ต่างกลุ่มกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบตัวที่ 3 กลุ่มอ้างอิง ซึ่งได้แก่ตนเองและบุคคลอื่น ๆ และสิ่งอื่น ๆ ที่บุคคลเชื่อมโยงด้วย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงมิติของความต้องการที่ต่างกันอย่างชัดเจน ระหว่างบุคคล 2 ประเภท

นอกจากนี้ แคมป์ และคณะ ยังได้วิเคราะห์ความพึงพอใจ ที่ผู้รับสารได้รับจากสื่อประเภทต่าง ๆ โดยใช้วิธีคล้ายคลึงกัน คือ สร้างมาตราวัดความพึงพอใจที่สื่อมวลชนแต่ละประเภท อันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และภาพยนตร์ ให้แก่ผู้รับสาร ตัวอย่างมาตราวัดความพึงพอใจ เช่น โทรทัศน์ สามารถช่วยในการสนองความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปในโลกอย่างไร (1) ช่วยได้มาก (2) ไม่ค่อยช่วยนัก (3) ไม่ได้ช่วยเลย และยังคงถามด้วยว่า ถ้าสื่อเหล่านี้ไม่ได้ให้ความพึงพอใจตามที่ต้องการแล้ว มีอะไรบ้างที่สนองความต้องการเหล่านั้นได้

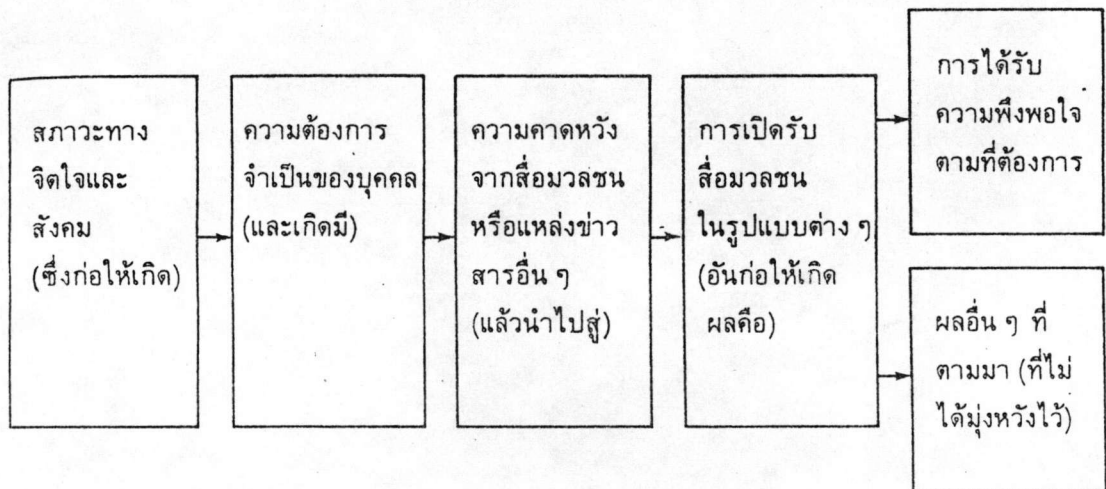
ผลของการวิจัยพบว่า ชาวอิสราเอลเห็นประโยชน์ของแหล่งสนองความพึงพอใจที่ไม่ใช่สื่อ เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง แต่คนเหล่านี้ก็จะจัดอันดับว่า สื่อมีส่วนช่วยพอสมควรในการสนองความต้องการต่าง ๆ โดยเฉพาะบุคคลที่ค่อนข้างสันโดษ ที่ไม่ค่อยติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ จะเห็นว่า สื่อมีประโยชน์สูงในกาสนองความต้องการ ดังนั้น ถึงแม้ว่างานวิจัยนี้จะ เป็นเพียงขั้นพื้นฐาน แต่ก็สามารถเป็นแม่แบบของงานวิจัยการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจของผู้รับสารในระยะต่อมา ซึ่งแบบแผนของการศึกษาตามทฤษฎีดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ คือการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ

1. สภาวะทางสังคมและจิตใจที่มีผลต่อ
2. ความต้องการของบุคคล ซึ่งนำไปสู่
3. การคาดคะเนเกี่ยวกับ
4. สื่อและแหล่งที่มาของสาร
5. ความแตกต่างกันในการใช้สื่อ และพฤติกรรมอื่น ๆ ของแต่ละบุคคล
6. ความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อ

7. ผลอื่น ๆ ที่บางครั้งมีอาจคาดหมายมาก่อน

แบบจำลองที่ แคทซ์ และคณะ สร้างขึ้น อธิบายได้ดังนี้ คือ สภาวะของสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ก่อให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไป และความต้องการที่แตกต่างกันนี้ ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่า สื่อแต่ละประเภท จะสนองความพึงพอใจได้ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้น ลักษณะของการใช้สื่อที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไป ชั้นสุดท้าย คือ ความพึงพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อจะต่างกันออกไปด้วย

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบของการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากการใช้สื่อ

ดังนั้น ทฤษฎี หรือแบบจำลองนี้ จึงเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมของการใช้สื่อว่ามีความสัมพันธ์กับความต้องการของมนุษย์ และการสนองความพึงพอใจของมนุษย์

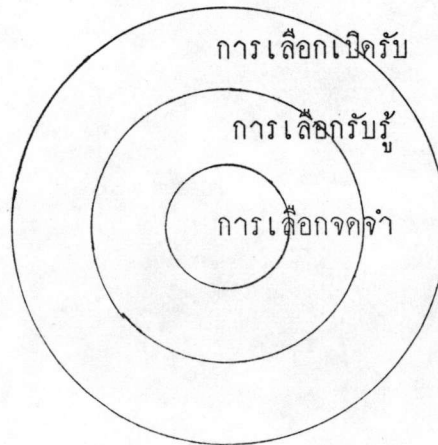
(ยุกต เบ็ญจรงค์กิจ, 2528: 32 - 35)

การเลือกสรรและการแสวงหาข่าวสาร

การศึกษาในหัวข้อนี้ พิจารณาถึงพฤติกรรมของผู้รับสาร ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน จากผลของการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ข่าวสารของกลุ่มผู้รับสาร แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรับข่าวสารนี้ อาจพิจารณาในหัวข้อต่อไป

1. การเลือกสรรในการรับสาร

ปัจจัยในการสื่อสาร ที่มักจะมีการกล่าวถึงบ่อย ๆ ว่าเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ หรือว่าความล้มเหลวของการส่งสารไปยังผู้รับสาร นั่นก็คือ กระบวนการเลือกสรรของผู้รับสาร ข่าวสารต่าง ๆ แม้ว่าจะได้รับการตระเตรียมมา อย่างพิถีพิถัน ใช้อย่างถูกต้องที่มีความสามารถและความน่าเชื่อถือสูง หรือใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพมากก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ก็มิได้ประกันความสำเร็จของการสื่อสารไปยังผู้รับสาร ตามที่ผู้ส่งสารต้องการได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้เพราะว่า ผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ตามความต้องการ ตามความเชื่อ ตามทัศนคติ ตามความรู้สึกลึกซึ้ง ๆ ฯลฯ ที่ไม่เหมือนกัน

แผนภาพที่ 3 กระบวนการเลือกสรร 3 ชั้น

1.1 การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective

Attention) หมายถึงแนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจ หรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น การซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งฉบับใดมาอ่าน เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใดสถานีหนึ่ง หรือเลือกชมรายการวิทยุโทรทัศน์ช่องใดช่องหนึ่ง เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับนี้ ได้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางพบว่า การเลือกเปิดรับข่าวสาร มีความสัมพันธ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ทัศนคติเดิมของผู้รับสาร ตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ ความเข้าใจที่เสนอโดย เฟสติงเจอร์ (Festinger L.A, 1957) นั้น กล่าวไว้ว่า บุคคลมักจะแสวงหาข่าวสาร เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยง

เสียงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดเดิมของตนเอง ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไม่ลงรอยหรือสอดคล้องกับความรู้ ความเข้าใจ หรือทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว จะเกิดภาวะจิตใจที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า "Cognitive dissonance"

ดังนั้น การที่จะลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ ก็ต้องแสวงหาข่าวสาร หรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่ลงรอยกับความคิดเดิมของตน เฟสติงเจอร์ ยังชี้ให้เห็นว่า เมื่อบุคคลได้ตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความได้เปรียบก้ำกึ่งกัน บุคคลย่อมมีแนวโน้มที่จะแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้น ๆ มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่กระทำลงไป

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีที่ว่าด้วยการเลือกเปิดรับข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติเดิมนั้นบางครั้งต้องพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น เราอาจจะพบว่าผู้นิยมพรรคการเมืองหนึ่ง ชอบไปฟังการอภิปรายหาเสียงของพรรคการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม พฤติกรรมเช่นนี้ อาจเป็นเพราะบุคคลนั้นต้องการรับรู้ข้อมูลจากฝ่ายตรงกันข้าม เพื่อประโยชน์ในการปกป้องความเชื่อของตนเองก็ได้ หรืออาจจะเป็นเหตุผลอื่น ๆ เช่น เพื่อความสนุกสนานบันเทิง หรือเพราะสนใจเรื่องนั้นเป็นกรณีพิเศษ เป็นต้น แต่โดยทั่วไปแล้วในการเปิดรับข่าวสาร ผู้รับสารมักจะเลือกรับสิ่งที่สนับสนุนความคิดเดิมของตนเสมอ นอกจากทัศนคติดั้งเดิมที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านสังคม และลักษณะส่วนบุคคลอีกมากมายหลายประการที่ทำให้เราพบว่า คนบางคนเลือกอ่านหนังสือพิมพ์มติชน บางคนเลือกอ่านไทยรัฐ ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (เช่น ระดับการศึกษา วัน อาชีพ ฯลฯ) ความเชื่อ อุดมการณ์ ลัทธินิยม ศาสนา ฯลฯ

1.2 การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) เป็นกระบวนการกลั่นกรองขั้นต่อมา เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว ก็เชื่อว่าข่าวสารนั้นจะถูกรับรู้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารขึ้นเดียวกัน ที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน ความหมายของข่าวสารที่ส่งไปถึงจึงมิได้อยู่ที่ตัวอักษร รูปภาพ หรือคำพูด เท่านั้น แต่อยู่ที่ผู้รับสารที่จะเลือกรับรู้หรือเลือกตีความหมายความเข้าใจของตนเอง หรือตามทัศนคติ ตามประสบการณ์ ตามความเชื่อ ตามความต้องการ ตามความคาดหวัง ตามแรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย หรือสภาวะอารมณ์ขณะนั้น เป็นต้น

1.3 กระบวนการเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสาร เฉพาะที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง

และมักจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า ตัวอย่างที่เรามักจะพบในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ เช่น การที่เราดูภาพยนตร์หรือรายการวิทยุโทรทัศน์ เราก็มักจะเลือกจดจำแล้วนำไปเล่าเฉพาะที่เราสนใจหรือเราต้องการเท่านั้น ดังนั้น การสื่อสารมวลชน เช่น การโฆษณาหรือการรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ อาจจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย แม้ว่าผู้รับสารจะได้รับสารนั้นครบถ้วน แต่ผู้รับสารอาจจะไม่สนใจจดจำสิ่งที่เราต้องการให้รู้ ให้จดจำก็เป็นได้ การเลือกจดจำนั้นเปรียบเสมือนเครื่องกลั่นกรองขั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร ในบางครั้งข่าวสารอาจจะถูกปฏิเสธตั้งแต่ขั้นแรก โดยการไม่เลือกอ่าน ฟัง หรือชมสื่อมวลชนบางฉบับหรือบางรายการ ในกรณีที่ผู้รับสารหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้รับสารก็อาจจะพยายามตีความข่าวสารที่ได้รับตามความเข้าใจ หรือตามความต้องการของตนเอง แต่หากว่าข่าวสารนั้นไม่เปิดโอกาสให้ตีความหมายแตกต่างไปได้ ผู้รับสารก็ยังมีโอกาสปฏิเสธข่าวสารนั้นได้อีกเป็นขั้นสุดท้าย กล่าวคือจดจำเฉพาะบางส่วนที่ตนสนใจ หรือต้องการเท่านั้น

2. การแสวงหาข่าวสาร

แนววิธีการศึกษาในเรื่องการแสวงหาข่าวสารนี้ อาจจะจัดอยู่ในหัวข้อเดียวกับแนวทางการศึกษาในเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนได้ ทั้งนี้ เพราะมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเลือกบริโภค หรือเลือกที่จะแสวงหาข่าวสารจากสื่อมวลชน ในการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจนั้น ชี้ให้เห็นว่าปัจเจกบุคคลเป็นผู้เลือกใช้สื่อมวลชนเพื่อสนองความพึงพอใจต่าง ๆ ของตนเอง สำหรับในการศึกษาเรื่องการแสวงหาข่าวสารนั้น ได้เน้นในเรื่องพฤติกรรมการเลือกเปิดรับข่าวสารว่า มีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนด หากไม่บุคคลจึงเลือกหรือหลีกเลี่ยง การรับข่าวสารบางชิ้น

ชาร์ลส์ แอตกิน (Charles Atkin, 1973) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกรับข่าวสารใดจากสื่อมวลชนนั้น ขึ้นอยู่กับการคาดคะเนเปรียบเทียบระหว่างผลรางวัลตอบแทน กับการลงทุนลงแรง และพันธะผูกพันที่ตามมา ถ้าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับสูงกว่า การลงทุนลงแรง หรือการต้องใช้ความพยายามที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจแล้ว บุคคลย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับน้อยกว่าการลงทุนลงแรง บุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น ในกรณีที่บุคคลเห็นว่า การรับข่าวสารนั้นจะก่อให้เกิดพันธะผูกพัน เช่น ทำให้เกิดความไม่พอใจ ไม่สบายใจหรือความไม่แน่ใจมากขึ้น ก็อาจจะใช้วิธีหลีกเลี่ยงข่าวสารนั้น ในบางครั้งถ้าหากว่า ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงข่าวสารนั้นหรือไม่รับข่าวสารนั้น ต้องลงทุนลงแรงมากกว่าการรับข่าวสารนั้น บุคคลอาจจะต้องยอมรับข่าวสารนั้นทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ

ชาร์ลส์ แอคคิน ซีให้เห็นว่า การแสวงหาข่าวสาร หรือความต้องการการสื่อสารมวลชนของปัจเจกบุคคลนั้น คือต้องการได้รับข่าวสาร และความบันเทิง ความต้องการข่าวสารนั้น เกิดจากความไม่รู้หรือไม่แน่ใจ ของปัจเจกบุคคลที่มาจาก

ก. การมองเห็นความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่าง ระดับความรู้ ของปัจเจกบุคคลขณะนั้น กับระดับความต้องการที่อยากจะรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ยิ่งเป็นเรื่องที่สำคัญก็ยิ่งอยากมีความรู้ความเข้าใจสูง

ข. การมองเห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่าง ความรู้ที่มีอยู่ของปัจเจกบุคคลขณะนั้น กับความรู้ตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งกำหนดโดยระดับความสนใจส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคลนั้น ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สำหรับความต้องการได้รับความบันเทิงของปัจเจกบุคคลนั้น มาจากการกระตุ้นทางอารมณ์แห่งความรื่นเริงบันเทิงใจ ที่เกิดจากการมองเห็นความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างสภาวะที่เป็นอยู่ของปัจเจกบุคคลขณะนั้น กับระดับความสนุกสนานที่คาดหวังไว้

ข่าวสารที่จะลดความไม่รู้ หรือความไม่แน่ใจที่เกี่ยวข้องกับความสนใจภายในบุคคล ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และที่เกี่ยวข้องกับความบันเทิงสนุกสนานส่วนตัวนั้น แอคคิน เรียกว่า "ข่าวสารที่ให้ความพึงพอใจทันทีในเชิงการบริโภค" ส่วนข่าวสารที่ลดความไม่รู้ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกนั้น แอคคิน ให้ชื่อว่า "ข่าวสารที่ใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ าคความคิด และแก้ปัญหาต่าง ๆ" ในชีวิตประจำวันข่าวสารบางอย่างอาจจะให้ประโยชน์ทั้งในการนำไปใช้ และให้ความบันเทิงขณะเดียวกัน

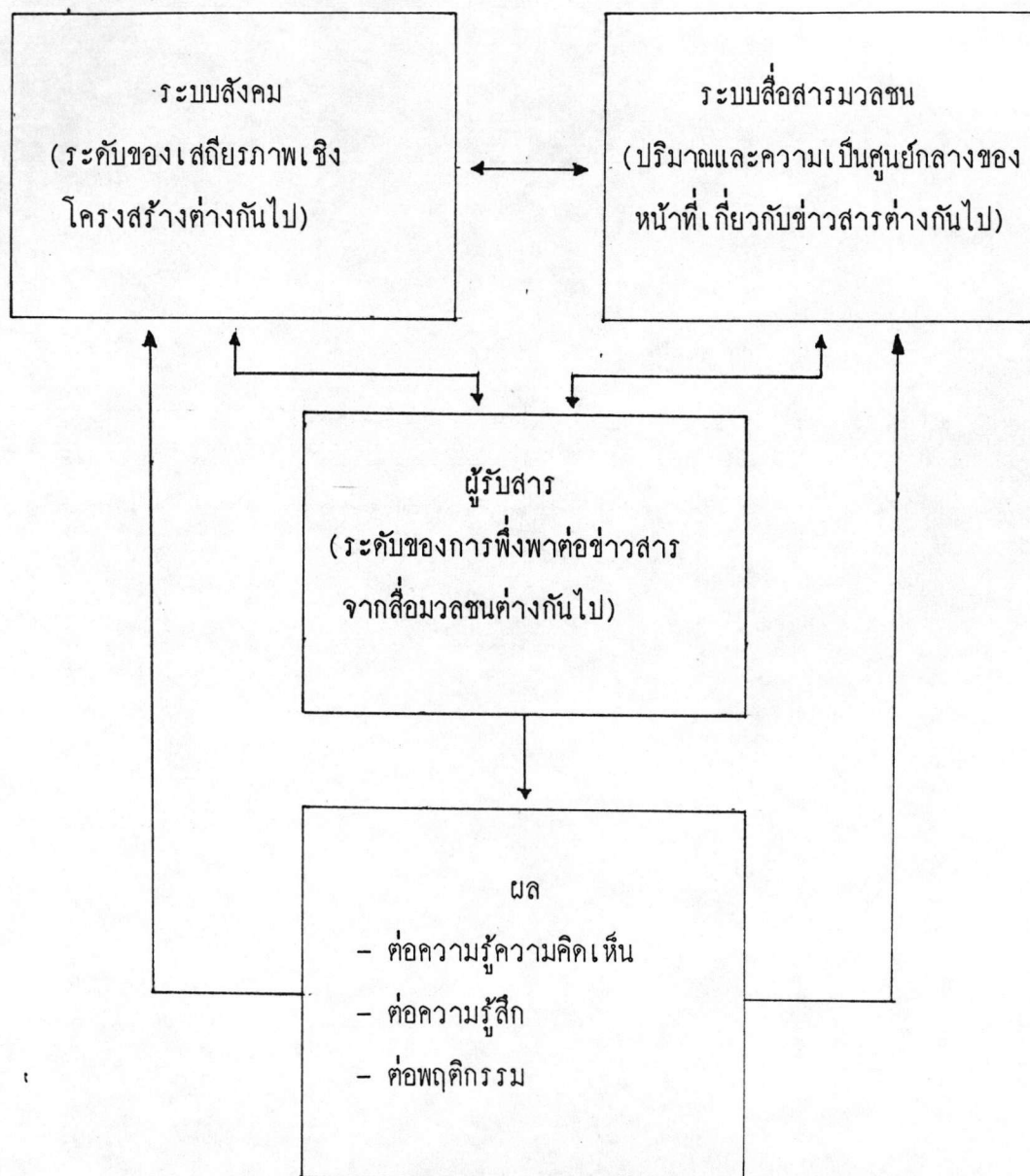
โดยสรุปแล้ว การแสวงหาข่าวสารหรือการเลือกรับข่าวสารนั้น นอกจากเพื่อเป็นการสนับสนุนทัศนคติหรือความคิด และความเข้าใจที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังเป็นการแสวงหาเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในทางอื่น เช่น เพื่อให้มีความรู้ ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคลและเพื่อความบันเทิงใจด้วย นอกจากนี้การที่บุคคลใดจะตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร เหยยเมยต่อข่าวสาร หรือหลีกเลี่ยงการเปิดรับข่าวสารนั้น ขึ้นอยู่กับการประเมินเปรียบเทียบถึงความพยายามที่ใช้ และผลตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารใด ๆ ด้วย

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชน

การวิจัยเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชนที่ผ่านมา ก่อให้เกิดแนวความคิดทฤษฎี และแบบจำลองต่าง ๆ มากมาย และมีจุดเน้นแตกต่างกัน มีตั้งแต่การพิจารณาถึงผลในลักษณะที่

ต่าง ๆ กัน เช่น ผลระยะสั้นระยะยาว, ผลโดยตรง - ผลโดยอ้อม, ผลมาก - น้อย - ปานกลาง - ไม่มีเลย, ผลต่ออารมณ์ - ทศนคติ - พฤติกรรม - ความรู้ความเข้าใจ และผลต่อบุคคล - ต่อสังคม เป็นต้น

บอลด์ โรคิช และ เคอร์เฟลอร์ (Ball Rokeach, S.J. and De Fleur, M.L. 1976) ได้เสนอแบบจำลอง เกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชน เพื่ออธิบายสิ่งที่นักวิจัยทั้งหลายต่างได้พยายามศึกษาหาคำตอบกันอยู่ตลอดเวลา นั่นคือการสื่อสารมวลชน มีผลหรือมีอิทธิพลต่อผู้รับสารหรือไม่เพียงใด และมีผลต่อผู้รับสารอย่างไร ทั้งสองท่านได้ชี้แนะว่า การที่สื่อมวลชนจะมีผลต่อผู้รับสารหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปร 3 หน่วย คือ ระบบสื่อมวลชน ผู้รับสาร และระบบสังคม การที่ข่าวสารมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้น บอลด์ - โรคิช และ เคอร์เฟลอร์ กล่าวว่า ขึ้นอยู่กับระดับความพึงพาของผู้รับสารจากสื่อมวลชน ดังแบบจำลองต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 แบบจำลองเชิงฟังพาของผลการสื่อสารมวลชน

การฟังพา หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งจะบรรลุเป้าหมาย หรือจะได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการนั้น จะขึ้นอยู่กับทรัพยากรของอีกฝ่ายหนึ่ง จะเห็นได้ว่ามนุษย์ในปัจจุบันนี้ ต้องฟังพาข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก จนแทบจะกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกอย่างหนึ่งของมนุษย์ การที่มนุษย์เราจำเป็นต้องฟังพาข่าวสารนั้น มีเหตุผลด้วยกันหลายประการ เช่น ต้องการเข้าใจในสังคมหรือโลกที่เราอยู่อาศัยให้ดีขึ้น ต้องการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในโลกด้วยความราบรื่น หรือต้องการสร้างจินตนาการของโลกในความฝัน เพื่อหนีให้หลุดพ้นปัญหาประจำวันและความตึงเครียดไปชั่วขณะ (เช่น โดยการดูภาพยนตร์ อ่านหนังสือพิมพ์ ฯลฯ) เป็นต้น ยิ่งมีความต้องการสิ่งเหล่านี้มาก ก็ย่อมต้องฟังพาข่าวสาร จากสื่อมวลชนมากขึ้น และยังได้รับข่าวสารมากขึ้น การได้รับข่าวสารมากเท่าไรก็ยิ่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมมากขึ้นด้วย

ในขณะที่เดียวกัน การที่ประชาชนมีความต้องการฟังพาข่าวสารจากสื่อมวลชนมากขึ้นแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับสถานะของสังคมด้วย สังคมที่ขาดความมั่นคงแน่นอนในเชิงโครงสร้าง เช่น อยู่ในสถานะของการเปลี่ยนแปลงและเกิดความขัดแย้งสูง คนในสังคมก็มีความต้องการฟังพาข่าวสารจากสื่อมวลชนสูงตามไปด้วย แต่ในสังคมที่มีเสถียรภาพมั่นคง ไม่มีความขัดแย้ง หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ความต้องการในการฟังพาข่าวสารก็อาจจะไม่สูงนัก

นอกจากนั้น ลักษณะของระบบสื่อสารมวลชนก็เป็นปัจจัยที่ทำให้มีการฟังพาข่าวสารมากหรือน้อยเช่นกัน ในระบบที่สื่อมวลชนทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับข่าวสารบางอย่างโดยเฉพาะ เช่น ในประเทศสหรัฐ สื่อมวลชนได้ชื่อว่าเป็นฐานันดรที่ 4 ทำหน้าที่หลักโดยเฉพาะหลายประการในสังคม เช่น เป็นผู้ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล เป็นผู้รายงานข่าวกรณีฉุกเฉินต่าง ๆ เป็นแหล่งข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์โลกและเป็นแหล่งข่าวสารบันเทิง เพื่อการพักผ่อนจิตใจ เป็นต้น ยิ่งสื่อมวลชนทำหน้าที่หลัก โดยเฉพาะในด้านข่าวสารต่าง ๆ เหล่านี้มากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้มีการฟังพาข่าวสารจากสื่อมวลชนมากขึ้น ในประเทศไทยเราสื่อหนังสือพิมพ์ดูเหมือนจะเป็นสื่อมวลชนประเภทเดียวที่ทำหน้าที่หลักด้านนี้โดยเฉพาะ ในการควบคุมดูแล และวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล เมื่อประชาชนอยากรู้ข่าวสารเหล่านี้ จึงฟังพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากกว่าจากแหล่งสื่อมวลชนประเภทอื่น

จะเห็นได้ว่า วิธีการศึกษาผลของการสื่อสารมวลชนตามแบบจำลองนี้ มีลักษณะคล้ายกับแนวทางการศึกษาในเรื่องการใช้ประโยชน์ และการแสวงหาความพึงพอใจจากสื่อมวลชน ดังได้กล่าวแล้ว ซึ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ตัวผู้รับสาร ในแง่ของพฤติกรรมของการใช้สื่อมวลชน เพื่อที่จะสนองความพึงพอใจของแต่ละบุคคล สำหรับในแบบจำลองการฟังพานี้ ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ซึ่ง

กันและกันขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ 3 หน่วย คือ ผู้รับสาร ระบบสื่อมวลชน และระบบสังคม

ในแบบจำลองนี้ชี้ให้เห็นว่า ลักษณะของระบบสังคมและระบบสื่อมวลชนที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพึ่งพาข่าวสารของผู้รับสารจากสื่อมวลชน และจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้ใช้ข่าวสารนั้น ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสารในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น การก่อให้เกิดประชามติ หรือการลุกฮือทำการประท้วง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบสังคมและระบบสื่อมวลชนได้เช่นกัน นอกจากนี้ทั้งลักษณะของระบบสังคมและลักษณะของระบบสื่อมวลชน ต่างก็มีผลกระทบต่อกัน ในสังคมที่ระบบการปกครองต่างกัน ย่อมจะมีระบบสื่อมวลชนที่แตกต่างกันไปด้วย

บอกลี โรคิช และ เคอร์เฟลอร์ ได้อธิบายให้เห็นว่า ผลต่าง ๆ จากการแสวงหาข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น

1. ก่อให้เกิดผลในด้านความรู้ ความคิดเห็น ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความกระฉ่าง หรือบางทีก็อาจก่อให้เกิดความก้าวร้าวขึ้นก็ได้ นอกจากนั้นก็ยังก่อให้เกิดผลในแง่ทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ และผลในแง่ความคิดเห็นว่า สิ่งไหนเป็นเรื่องสำคัญควรพิจารณา รวมทั้งผลในด้านการขยายความเชื่อของบุคคลแต่ละคน และการกำหนดทางด้านค่านิยมด้วย
2. ก่อให้เกิดผลในด้านความรู้สึก ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจสร้างความรู้สึกลึกต่าง ๆ เช่น กลัว วิทกกังวล รวมทั้งการสร้างกำลังใจ หรือบางทีก็อาจทำลายขวัญและกำลังใจได้เช่นเดียวกัน
3. ก่อให้เกิดผลในด้านพฤติกรรม ซึ่งมีทั้งการเร่งเร้าให้ลงมือกระทำ หรือหยุดยั้งการกระทำ รวมทั้งก่อให้เกิดการกระทำในด้านดี เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น หรือในด้านที่ไม่ดี เช่น ความรุนแรงก้าวร้าวต่าง ๆ เป็นต้น

จากทฤษฎีสื่อสารมวลชน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า การสื่อสารจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามกระบวนการของการสื่อสารหรือไม่นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร การใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ และผลของการสื่อสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีสื่อสารมวลชนทั้ง 4 ลักษณะ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยตรง เพราะการที่เราจะทราบว่า ผู้ส่งสาร ซึ่งในที่นี้หมายถึง ผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ หรือสำนักพิมพ์ เป็นต้น ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารไปยังผู้รับสาร คือ ครู

และก่อให้เกิดประโยชน์และความพึงพอใจหรือไม่ หรือผลของการสื่อสารนั้นเป็นอย่างไรนั้น เราจะต้องอาศัยแนวคิด แลทฤษฎีสื่อสารมวลชนมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

ภายหลังจากการศึกษาค้นคว้าแล้ว ถ้าหากพบว่า กระบวนการสื่อสารมวลชนดังกล่าวไม่เป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวแล้ว ก็จะสามารถช่วยกันหาแนวทางในอันที่จะปรับปรุงแก้ไขให้กระบวนการสื่อสารได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาและสังคมมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวัน

มนต์ชัย นินนาทนนท์ (2527: 110 - 117) ได้ศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากผลของการวิจัยพบว่า นักศึกษาสนใจอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อทราบข่าวสารและเหตุการณ์มากที่สุด รองลงมาคืออ่านเพื่อความบันเทิง และทำให้มีความรู้ความ คิดเห็น สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ หนังสือพิมพ์รายวันที่ได้รับความสนใจมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้ ไทยรัฐ เคลิวิสต์ สยามรัฐ มติชน และไทยนิวส์ (หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น) นักศึกษาสนใจอ่านข่าวที่เกี่ยวกับการเมืองในประเทศมากที่สุด รองลงมาได้แก่ข่าวต่างประเทศ ข่าวบันเทิง ข่าวอาชญากรรม ข่าวกีฬา และข่าวเศรษฐกิจ นักศึกษาส่วนใหญ่จะนำเอาข่าวที่อ่านมาประกอบการ ศึกษา และนำไปสนทนาระหว่างเพื่อน กับกลุ่มบุคคลอื่น ทั้งยังนำข้อมูลมาวิเคราะห์ มาสนับสนุน และคัดค้าน กิจกรรมหรือนโยบายของรัฐ รวมทั้งนำมาประกอบการพิจารณา การดำเนินชีวิตประจำวัน หรือดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หนังสือพิมพ์ของ ไทยยังทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมน้อยมาก

อัญชลี จารุสมบัติ (2526) ได้ศึกษา "บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการพัฒนาแนวความคิดใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี การทำให้การทำแท้งถูกต้องตามกฎหมาย" จากการศึกษา พบว่า

ก. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพ มีการเสนอเนื้อหาที่ เกี่ยวกับการทำแท้ง ในปริมาณที่มากกว่าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยม

ข. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์สยามรัฐ มีลักษณะการนำเสนอข่าวและบทความไม่แตกต่างกัน คือมุ่งทั้งการให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น และเป็นตัว นำของความคิดเห็น

ส่วนทัศนะของวุฒิสมาชิกนั้นพบว่า มีทัศนะต่อบทบาทการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของ หนังสือพิมพ์ ยังไม่เป็นที่พอใจนัก และการเปรียบเทียบข้อมูลด้านปริมาณ ลักษณะการนำเสนอและ แนวโน้ม เกี่ยวกับการเสนอเนื้อหาการทำแท้ง จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพิมพ์ และจากทัศนะ ของวุฒิสมาชิก มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม วุฒิสมาชิกได้ให้ความเชื่อถือต่อหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพ และเห็นว่ามีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการทำแท้งมาก กว่าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยม

2. งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันที่มีต่อการศึกษา

ไมตรี เจริญศิลป์ (2519) ได้ทำการศึกษา "บทบาทของหนังสือพิมพ์รายวัน ใน การศึกษานอกระบบของเยาวชน" จากการศึกษาพบว่า เยาวชนมีความสนใจเนื้อหาการศึกษานอก ระบบในรูปแบบ สารคดี วิชาการ ในหนังสือพิมพ์รายวันมาก และสนใจข่าวทางด้านการศึกษา มาก นอกจากนี้เยาวชนยังต้องการให้หนังสือพิมพ์รายวัน ปรับปรุงการเสนอข่าวให้ถูกต้องและตรงกับ ความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น ส่วนเนื้อหาในรูปแบบ สารคดี วิชาการ นั้น เยาวชนต้องการให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสารคดีวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ สุขภาพอนามัย การศึกษา ศีลธรรมจรรยา ความรู้ ด้านอาชีพการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ

กาญจนา เมธิกุล (2515) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลของหนังสือพิมพ์ รายวัน ที่มีต่อนักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางมูลนากวิทยาเขต" จากผลการวิจัยพบว่า

- ก. หนังสือพิมพ์มีประสิทธิผลทางด้านการศึกษา ในเรื่องการเรียนวิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และสุขภาพอนามัย
- ข. หนังสือพิมพ์มีประสิทธิผลทางด้านการศึกษา เกี่ยวกับการเรียนแบบ ทางด้านเกี่ยวกับอาชญากรรม และโจรกรรม การเลือกอาชีพ และการเดินทาง
- ค. หนังสือพิมพ์รายวัน เป็นสื่อที่มีแรงกระตุ้นต่อนักเรียน อาจจะมีทั้งด้านดีและด้าน เสีย นักเรียนสามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างด้านความประพฤติได้

ชฎา เปรมโยธิน (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "หนังสือพิมพ์รายวันกับการ พัฒนาเด็กและเยาวชน ศึกษาเชิงวิเคราะห์เนื้อหาเฉพาะหน้าสำหรับเด็กและเยาวชน" จากการศึกษาพบว่า

ก. รูปแบบในการเสนอเนื้อหาสำหรับเด็กและเยาวชนของหนังสือพิมพ์รายวัน ทั้ง 10 ชื่อฉบับ มีความหลากหลายมาก แม้ว่าวัตถุประสงค์ในการจัดทำหน้าสำหรับเด็กและเยาวชนจะ คล้ายคลึงกัน

ข. หน้าสำหรับเด็กและเยาวชนของหนังสือพิมพ์รายวันทั้ง 10 ชื่อฉบับ มีการเสนอ เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนสอดคล้องตามเจตนารมณ์ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 5 (ปี 2525 - 2529) ครบทุกด้าน คือ ด้านโภชนาการ เฉลี่ยประมาณร้อยละ 1 ครั้ง ด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เฉลี่ยประมาณร้อยละ 2 ครั้ง ด้านสังคม วัฒนธรรมจริย ธรรมและการเมือง เฉลี่ยประมาณร้อยละ 3 ครั้ง หนังสือพิมพ์บ้านเมืองมีปริมาณเนื้อหาด้านสติ

ปัญญาและความสามารถพื้นฐานมากที่สุด เฉลี่ยประมาณร้อยละ 6 ครั้ง และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีปริมาณเนื้อหาในด้านการเตรียมให้มีอาชีพมากที่สุด เฉลี่ยประมาณร้อยละ 1 ครั้ง ต่อหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ

ค. หน้าสำหรับเด็กและเยาวชนของหนังสือพิมพ์รายวันส่วนใหญ่เน้นการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมเกี่ยวกับความมีสติปัญญา เฉลี่ยประมาณฉบับละ 1 - 2 ครั้ง และค่านิยมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม เฉลี่ยประมาณ 2 ครั้งต่อฉบับ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์รายวันตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมที่พึงประสงค์แก่เด็กและเยาวชน

ง. ลักษณะการใช้ภาษาในหน้าสำหรับเด็กและเยาวชนพบว่า ส่วนใหญ่มีความเหมาะสมดี ใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย ความผิดพลาดที่พบคือการสะกดการันต์ผิดพลาด ความบกพร่องของผู้พิสูจน์อักษร และความไม่รู้ของผู้เขียน นอกจากนี้คือการใช้คำศัพท์หนังสือสำนวนของต่างประเทศ แทนที่จะใช้คำในภาษาไทย

จ. ลักษณะแนวโน้มในการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และค่านิยมที่พึงประสงค์ ของหนังสือพิมพ์รายวันทั้ง 10 ชื่อฉบับ มีความสอดคล้องกันคือ ต่างก็ให้ความสำคัญกับเนื้อหาด้านใดด้านหนึ่งมากเป็นพิเศษเหมือนกัน เช่นหนังสือพิมพ์ทุกชื่อฉบับต่างเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านสติปัญญาและความสามารถพื้นฐานมีปริมาณความถี่สูงสุดเป็นอันดับหนึ่งเหมือนกันหมด

นวนนิภา มณีฉาย (2525) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การสำรวจความต้องการของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับหนังสือพิมพ์สำหรับเด็ก" จากการศึกษาพบว่า

ก. เด็กนักเรียนจำนวนสูงสุดเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง มีโอกาสอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์รายวันที่เด็กมีโอกาสอ่านมากที่สุดคือ ไทยรัฐ เด็กส่วนใหญ่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์และอ่านที่บ้าน โดยอ่านเฉพาะบางเรื่องที่สนใจ และเด็กส่วนใหญ่เคยใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ประกอบการเรียน นอกจากนี้เด็กมีความเห็นส่วนใหญ่ว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มีอิทธิพลในทางที่ดีต่อเด็ก

ข. เด็กชายและเด็กหญิงส่วนใหญ่ต้องการให้มีหนังสือพิมพ์เฉพาะสำหรับเด็ก โดยออกเป็นรายวัน มีขนาดเล็กเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เปิดตามแนวตั้ง ความหนามากกว่า 12 หน้า ราคาถูก ปริมาณเนื้อหาใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์ทั่วไปในปัจจุบัน ใช้ภาษาอ่านแล้วเข้าใจง่าย ทำให้เกิดความชำนาญในการอ่านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เด็กชายและหญิงจำนวนสูงสุดต้องการที่จะซื้อ

อ่านด้วยตนเอง และต้องการส่งผลงานของคนร่วมพิมพ์เผยแพร่

ค. ในด้านความต้องการอ่านเนื้อหาสาระในหนังสือพิมพ์ทั้ง 4 ประเภท เด็กต้องการอ่านเนื้อหาทุกประเภท และโดยเฉลี่ยแล้วเด็กต้องการเนื้อหาประเภทความรู้ สารคดีมากที่สุด ซึ่งสรุปความต้องการเนื้อหาประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ประเภทความรู้ สารคดี เด็กชายต้องการอ่านเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากที่สุด ส่วนเด็กหญิงต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับเสริมความรู้ และวิชาที่เรียนมากที่สุด เด็กทั้งชายและหญิงต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับตอบปัญหาแพทย์น้อยที่สุด

2. ประเภทข่าว เด็กชายต้องการอ่านเนื้อหาเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการศึกษา และวิชาการต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนเด็กหญิงต้องการข่าวเกี่ยวกับหนังสือที่นำอ่านสำหรับเด็กมากที่สุด ส่วนข่าวที่เด็กทั้งชายหญิงต้องการน้อยที่สุด คือ ข่าวชุมชน

3. ประเภทความคิดเห็น ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นที่เพื่อนเด็กส่งมาลงมากที่สุด ส่วนเนื้อหาที่เด็กชายและเด็กหญิงต้องการน้อยที่สุด คือ ตอบปัญหา และตอบจดหมายประจำวันที่ผู้อ่านส่งมา

4. ประเภทบันเทิง โฆษณาและเบ็ดเตล็ด ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ต้องการอ่านเนื้อหาเกี่ยวกับ ข่าขัณฑ์ มากที่สุด ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับโฆษณาสินค้าทั่วไป เด็กทั้งชายและหญิงให้ความสนใจน้อยที่สุด

วารภรณ์ ศานติธรรม (2533) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การสำรวจการใช้หนังสือพิมพ์ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของครู ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า

1. ในการใช้หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งความรู้ ครูส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์จากห้องสมุดในเวลาว่างทุกวัน โดยจะอ่านข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษา บทความ บทความที่ให้ความรู้และเนื้อหาสาระที่จะนำมาใช้ในการสอนโดยจะจำไว้ใช้สอน

2. ครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแก่การนำหนังสือพิมพ์มาใช้ประกอบการสอนในระดับมาก เหตุผลที่ครูใช้หนังสือพิมพ์ เพราะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง หนังสือพิมพ์ที่นิยมใช้ คือ ไทยรัฐ ครูไม่เจาะจงว่าต้องใช้เรื่องในส่วนของหนังสือพิมพ์ แต่เลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน เนื้อหาสาระจากหนังสือพิมพ์ที่ครูใช้ประโยชน์จากการสอนมากคือ สุขภาพอนามัยและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ครูสามารถนำหนังสือพิมพ์ไปใช้ได้ในทุกหน่วยการเรียน โดยหน่วยที่นำหนังสือพิมพ์มาประกอบการสอนมากที่สุด คือ หน่วยที่

เกี่ยวกับข่าว เหตุการณ์และวันสำคัญ

3. ในการใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อการเรียนการสอน ครูทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการศึกษาค้นคว้าและรายงาน ก่อนที่จะให้นักเรียนค้นคว้านอกเวลาเรียนแล้วนำมารายงานหน้าชั้นเรียน ครูติดตามผลการทำงานโดยสังเกตการจดบันทึกของนักเรียนและประเมินผล การศึกษาค้นคว้าของนักเรียนจากการเสนอรายงานหน้าชั้นเรียน

4. ในการใช้หนังสือพิมพ์ประกอบการสอน กิจกรรมการสอนที่ครูใช้มากที่สุดคือ การบรรยาย อธิบายเพิ่มเติมหรือยกตัวอย่างประกอบบทเรียน

5. ผลที่ได้รับจากการใช้หนังสือพิมพ์ประกอบการเรียนการสอนคือ หนังสือพิมพ์ ทำให้นักเรียนมีความรู้ทันต่อเหตุการณ์

6. ปัญหาในการใช้หนังสือพิมพ์ในการเรียนการสอนคือ หนังสือพิมพ์มีไม่เพียงพอ กับความต้องการของครูและนักเรียน